

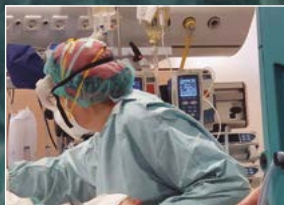
Any III • Número 3 • Octubre 2021

CURES

REVISTA DELS PROFESSIONALS CATALANS D'INFERMERIA I FISIOTERÀPIA

Entrevista amb la infermera que va fotografiar la pandèmia

**La labor docent
de les infermeres
encara sense
reconèixer**

**Acompanyament
pluridisciplinar
al pacient amb
estoma**

EDITA
Sindicat d'Infermeria de Catalunya

CONSELL EDITORIAL
Montse Peña Arenas
David Carbajales
Caterina Ródenas
José Luis Giménez

CAP DE REDACCIÓ
Rosa Gisbert Díaz

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ
Pelai 40, 1º 1ª
08001 Barcelona
Tel.: 93 318 64 66

ADREÇA WEB
<http://catalunya.satse.es>

E-MAIL
catalunya@satse.es

FOTO DE PORTADA
Imatge d'una infermera a l'Hospital de Sant Pau feta per Paula Catalán

DISSENY I MAQUETACIÓ
Pie de Página

IMPRESIÓ
Prisma Artes Gráficas, S.L.

ISSN:
2696-1571

DEPÓSITO LEGAL
B-24707-2019

PROTECCIÓ DE DADES

A l'efecte del Reglament Europeu de Protecció de Dades, l'informem que SATSE, en la seva condició d'editor de mitjans impresos i electrònics, així com les empreses que col·laboren en les labors d'edició, publicació i distribució, tracten dades personals amb la finalitat de divulgar informació d'interès per a la professió infermera i els seus afiliats/as. CURES i els butlletins digitals s'editen, publiquen i distribueixen en l'àmbit de les activitats legítimes de SATSE. Els titulars de dades personals poden exercir els drets d'accés, rectificació, supressió, revocació del consentiment, així com la resta de drets en la següent adreça electrònica: equip-dpd@satse.es. Alternativament, pot dirigir-se al delegat de protecció de dades de SATSE a través de privacitat-dpd@satse.es. Més informació sobre la nostra política de protecció de dades en www.satse.es/aviso/politica-de-proteccion-de-datos-de-satse.

Sumario

Octubre 2021

4

L'ENTREVISTA

Parlem amb la Paula Catalán, infermera i fotògrafa, sobre el projecte fotogràfic que ha realitzat plasman el treball dels sanitaris a la pandèmia.

LONG COVID19

Una nova síndrome on encara hi ha molt per investigar i on les infermeres tenen un paper important de recerca.

6

8

MÓN FISIO

Les disfuncions del sol pelvià van més enllà de la incontinència urinària, ens ho explica la fisioterapeuta Karima Bouallalene.

MÓN LLEVADORA

T'expliquem què és la moxibustió, una tècnica basada en l'acupuntura que ajuda a girar un nadó en posició podàlica.

10

14

EN PRIMERA PERSONA

Conèix al delegat de SATSE a Quirón Salut, Leopoldo Serradell i a la delegada de SATSE a l'Hospital de Sant Pau, Sonia Gorín.

LABORAL

Les infermeres fan una labor docent no reconeguda però molt necessària per a formar a les noves generacions de professionals.

16

18

CUIDA'T

La psicòloga Alejandra Cano, ens dona la pauta per tornar a connectar amb els nostres sentiments després dels pitjors moments de la pandèmia.

Editorial Montse Peña, secretària general de SATSE Catalunya

Posar-se les ulleres de veure

ELS INFERMERS i les infermeres catalans portem gairebé dos anys sortint en els mitjans de comunicació a diari. Des de que va sorgir la COVID 19 no hi ha un sol dia en el que no hi hagi una notícia en la que no es vegin imatges de professionals atenent malalts o punxant vacunes... però realment estan veient la feina que fem? Jo crec que no.

És hora de que la societat es posi les "ulleres de veure", unes ulleres que els hi permetin una visió realista i de ben a prop dels professionals infermers i infermeres. SATSE Catalunya treballa fa anys intensament per una visibilització que redundi en un reconeixement professional i millores laborals en el nostre dia a dia. Som professionals qualificats, amb una formació excel·lent, que tenim un àmbit d'actuació propi en el que prenem decisions basades en la ciència i la evidència.

La pandèmia ens ha portat als mitjans, però no estic segura que amb una imatge adequada al que som. Primer, durant l'època més dura, ens han pintat com herois abnegats, soldats, màrtirs... i quan ha arribat la vacuna, com a màquines de punxar. Ni una cosa ni l'altra.

En aquest número entrevistem a una infermera i fotògrafa que amb les

seves imatges ha aportat una finestra al que som i com treballam. També parlem amb tres infermeres que fan recerca a una Unitat de COVID persistent, amb una labor puntera i molt necessària. Reflexionem sobre la invisibilitat del treball docent que es fa als centres amb les alumnes en pràctiques. Amb aquests temes i d'altres que trobareu a CURES, ens dirigim a infermers i infermeres, però també volem ser un mitjà per a plasmar i donar a conèixer tot allò que som. ➡

↑ Hi ha moltes imatges de la pandèmia, però poques de moments com aquest. Amb el hashtag #desdedentro Paula Catalán etiqueta les fotografies que va fer dins d'un projecte que intenta plasmar la pandèmia des del punt de vista del professional

Visibilització

SATSE dona veu a la professió infermera

La seva labor fa que les infermeres siguin referents sanitaris als mitjans de Comunicació

LA PANDEÀMIA HA fet que periodistes i comunicadors busquin veus del món sanitari per explicar allò que està passant. El Sindicat d'Infermeria SATSE s'ha posat al front d'aquesta tasca per a que les infermeres tinguin veu pròpia i diferenciada als mitjans, guanyant així visibilitat social.

Els delegats atenen a diari als mitjans i participen en programes, d'àmbit local, autonòmic i estatal. A la imatge, la delegada de l'Hospital de Vall d'Hebrón, Marta Rúbies, participa al programa "De boca a orella" de la periodista Silvia Tarragona. ➡

L'entrevista

«La COVID-19 ha estat un fet històric, no podia deixar de plasmar-ho en imatges»

Paula Catalán és infermera i fotògrafa. Durant els moments més àlgids de la pandèmia ha reflectit amb el seu art el que realment es vivia darrere de les portes

del centre sanitari. Les seves imatges de l'Hospital de Sant Pau han arribat a formar part d'una campanya d'agraïment als sanitaris d'UNICEF.

UNA IMATGE VAL més que mil paraules. Però què passa si aquestes imatges no existeixen? Explicar el que les infermeres han viscut durant els pitjors moments de la pandèmia és molt difícil perquè manquen documents gràfics. Paula Catalán, infermera de l'Hospital Sant Pau i Santa Creu de Barcelona i fotògrafa professional, va realitzar un projecte fotogràfic únic retratant els dies de feina intensa amb la seva càmera.

“A l'inici ni em va entrar al cap fer fotos, perquè allò era la guerra. Però quan ja començàvem a estar més organitzats i a tenir més controlada la dinàmica de treball, vaig pensar que no podia deixar passar una cosa tan històrica. Havia de deixar-la plasmada” ens explica.

Un cop presa la decisió va parlar amb la seva supervisora i després d'obtenir els permisos adequats, la infermera es va posar a fotografiar. Reconeix que “va ser dur perquè em vaig exigir molt a mi mateixa, però ha estat una bona experiència”. Tot i que inicialment era un projecte personal, Paula va penjar les imatges al seu perfil de fotògrafa a Instagram, i va trobar molt bona resposta. Arran d'això organitzacions com ara UNICEF, han sol·licitat a Paula permís per a utilitzar les seves imatges. “Per a mi, ha estat un orgull” afirma.

Plasmar el moment

Paula Catalán assegura que les imatges que s'han difós en els mitjans no han abastat la magnitud del

que s'ha viscut en els centres de salut. “S'han centrat més en crítics i hi havia moltes plantes d'hospitalització amb gent sola, esperant l'evolució de la seva malaltia” assegura Catalán. “Hi ha imatges molt potents a nivell d'emocions, tant d'infermeria com de pacients” explica la Paula.

Afirma que pel públic en general algunes fotografies poden semblar menys impactants, com per exemple les que posen el focus en

la vestimenta utilitzada durant la pandèmia, però que per a ella “sí que transmeten emoció perquè reflecteixen el canvi bruscat que vam viure durant aquells dies”.

Infermeria visible

Les fotografies com les de la Paula Catalán poden ser una eina per acostar la realitat del treball infermer a la població en general, fins hi tot més enllà del context de la pandèmia. “Infermeria és un treball dur per si mateix, ara s'ha visibilitzat, però és dur amb COVID o sense” explica la fotògrafa, que recorda que les infermeres porten anys sofrint la pressió assistencial. “Jo sempre dic que soc infermera i que he estudiat per ser-ho. És la meua feina i no li haig de fer pena a ningú. Però l'esgotament que hi ha per la pressió assistencial crec que no es coneix” sentència.

Paula es planteja continuar en la línia de les fotografies dins de l'àmbit sanitari, mostrant el dia a dia de l'Hospital i “aportant emoció i força a les meves fotos”. Alerta, però, que hi ha una dificultat per a fer visible el treball de les infermeres a través de les imatges: els permisos que es requereixen i la intimitat de les persones. “Hi ha moltes coses a tenir en compte i no es poden tirar fotos així com així” ens adverteix.

← Paula Catalán ha volgut fer un document gràfic del que han viscut les infermeres durant la pandèmia, una visió creativa però realista

PERFIL

Dues professions complementàries

Paula Catalán porta una dècada sent infermera, però fa sis anys va decidir ingressar en l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya (IEFC) per a cursar el grau de fotografia. “Sempre m'ha agradat la fotografia i volia fer alguna cosa fora de l'hospital. He fet treballs puntuals, però ha estat amb el COVID que m'he llançat a fer fotos allí (a l'Hospital)” ens explica.

Per veure les fotos de la Paula Catalán, visita el seu instagram @paulacatalan.photo

«Al tractar-se d'una síndrome nova, la visita d'infermeria s'adapta a la investigació»

Tres infermeres ens expliquen com és l'atenció al malalt, seguiment i recerca del COVID persistent

MÉS D'UN 10% dels malalts infectats per COVID19 segueixen patint símptomes durant setmanes, i fins i tot mesos, després del punt àlgid de la infecció. És el COVID persistent, una patologia de la que s'han descrit més de 200 símptomes i sembla predominar entre dones de mitjana edat. “Son símptomes que persisteixen i afecten a la qualitat de vida” explica Marta Font infermera a la Unitat COVID Persistent de la Fundació Lluita contra la Sida i les Malalties Infeccioses a l'Hospital Universitari Germans Trias i Pujol.

“S'està estudiant l'etiologia i el tractament” afirma Font, que apunta que a més de la investigació central s'han obert diversos subestudis que van des de cardiologia o rehabilitació fins a psicologia i nutrició. Els pacients passen per la consulta d'infermeria on es segueix l'evolució i es fa el recull de dades, una visita que ha anat canviant “i adaptant-se al moment de la investigació, no és el mateix ara que abans, ni d'aquí 3 mesos” explica.

Creació de la Unitat

La infermera Anna Chamorro, ha viscut la creació d'aquesta unitat i explica que entorn als tres mesos de l'inici de la pandèmia van “començar a rebre un alluvió d'emails explicant simptomatologia molt diversa”.

Chamorro recorda que tot i estar en un moment crític en el que “ens centraven al pacient agut, vam donar resposta”. Les primeres visites eren “desesperants perquè eren uns símptomes que no enteníem”. “Però quan no es pot curar, s'ha de cuidar” sentència la infermera, que

↑ Marta Font, Anna Chamorro i Maria Pons, infermeres a la Unitat de COVID Persistent de Can Ruti

refereix l'alleugeriment dels seus pacients “només per ser escoltats”.

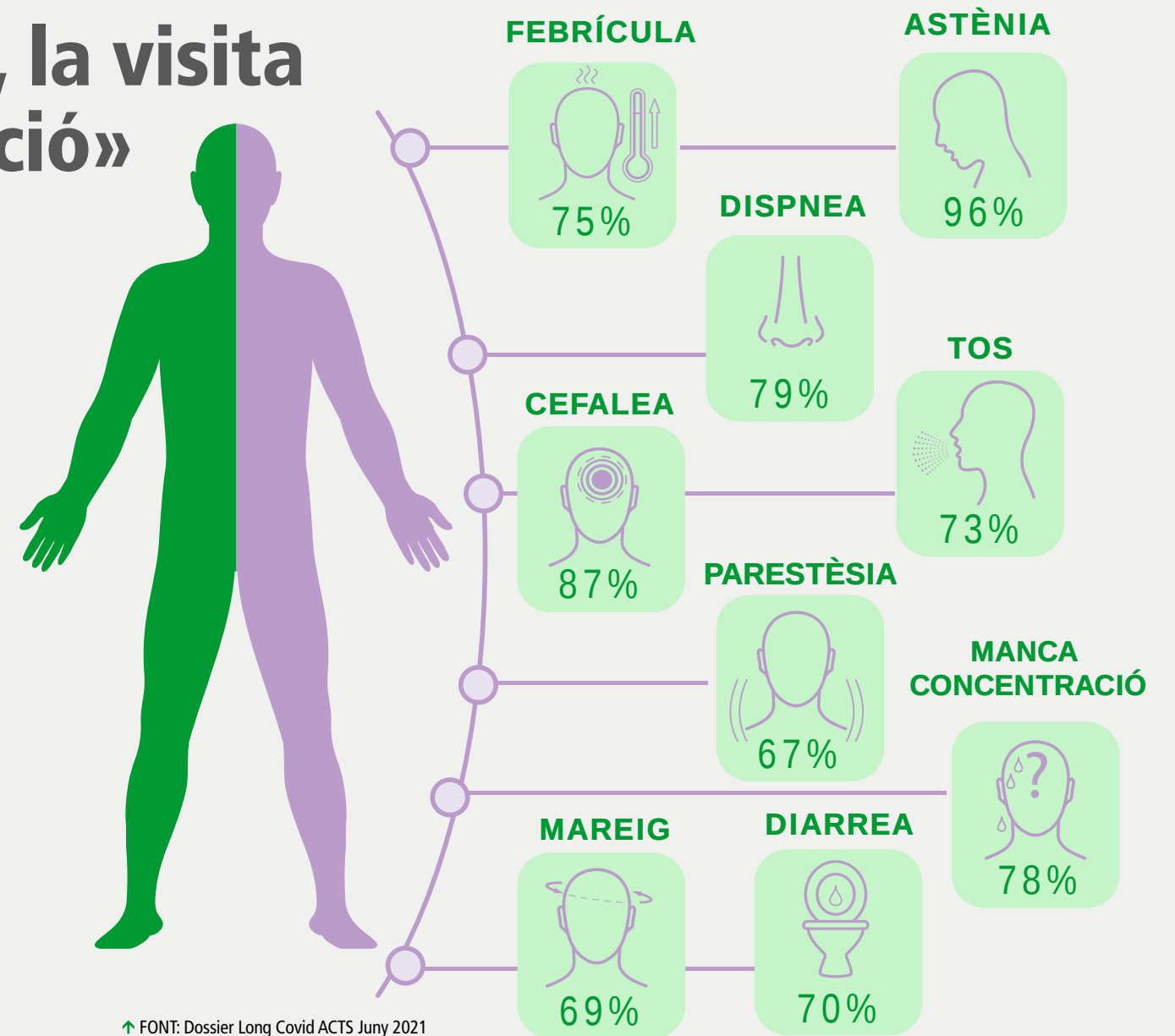
Chamorro ressalta que treballa en “una unitat multidisciplinària, en

Associacions de pacients

“Les associacions han sigut clau, ens coordinem amb elles des de l'inici i ens han facilitat molt el seguiment” explica Anna Chamorro. Des de ben aviat, les persones que patien aquest símptomes s'han ajuntat, donant visibilitat al problema. A Catalunya va sorgir l'Associació d'afectats i afectades per la COVID19 que actualment forma part de la Long COVID ACTS (Autonomous Communities Together Spain), que reuneix a totes les associacions d'Espanya. ➡

la que és clau que anem tots molt coordinats per atendre i entendre millor en aquests pacients que ens arriben sentint-se molt sols, espantats i sovint amb experiències molt negatives”. Marta Font apunta que “el pacient està preocupat perquè no sap com evolucionarà. L'hem de motivar i intentar evitar l'ansietat”. Afirmar que “els fem veure que estan en bones mans, que hi ha un equip que està arribant a conclusions i que hi ha pacients als que se'ls hi ha donat l'alta”.

La Maria Pons també treballa a la Unitat i explica que els seus pacients pateixen molt des del punt de vista emocional, alguns “depenen de la resta la família, no poden fer la compra o baixar les escales de casa”. La infermera explica que “el que més expressen és ansietat per no poder seguir treballant, per no fer una vida com la d'abans” i afegeix que ella ha “vist pacients que han intentat tornar a treballar però no han pogut”. ➡

Professionals sanitaris amb COVID persistent, els grans oblidats de la pandèmia

“Sóc una dona de 39 anys atrapada en un cos de 80. És molt difícil fer el que feia fa un any, perquè em falta agilitat física i mental”, diu una infermera afectada per la COVID persistent.

Una de les símptomes amb major prevalença és l'astènia o el cansament extrem, però n'hi ha d'altres que son en major o menor mesura invalidants. Les pèrdues de memòria i de força física afecten a la vida personal i també suposen una gran dificultat a l'hora d'encarar una feina com la d'infermeria, que sovint exigeix reaccionar ràpidament i amb precisió.

Cal recordar que comparats amb altres països, els professionals sanitaris d'Espanya han tingut una taxa de contagis molt elevada durant els pitjors moments de la pandèmia. SATSE Catalunya estima que entorn del 60 per cent d'aquests han estat infermeres donat el seu major contacte i proximitat amb els pacients.

“Cal que les administracions es responsabilitzin i donin un suport real a aquestes infermeres que estan patint les conseqüències d'estar al peu del canó. No es mereixen que les deixin abandonades” expliquen des de SATSE Catalunya. ➡

Món fisioteràpia

Les disfuncions del sol pelvià, un problema silenciàt

Molts pacients conviuen amb molèsties i ignoren que aquestes poden millorar acudint al fisioterapeuta

LA FEBLESA O MAL funcionament dels músculs del sol pelvià amb freqüència comporta desenvolupar trastorns que impacten psicològicament a les persones i afecta la seva qualitat de vida. Segons Karima Bouallalene, doctora en fisioteràpia i psicòloga, moltes persones accepten els prolapses, la incontinència o la dispaurènia com a conseqüència inevitable del pas dels anys i assegura que és “important percebre'ls com un problema per a poder tractar-los i millorar”.

Qui no recorda la Concha Velasco anunciant compreses per pèrdues d'orina? La publicitat ha contribuït a la percepció de la incontinència com una cosa femenina, ineludible a una certa edat i que només es soluciona col·locant-se un absorbent. “Ens han dit que si tenim incontinència, no passa res, ens posem una compresa i ja està. Això no és tractar el problema” assegura la Dra Bouallalene, especialista en sol pelvià. Amb els prolapses passa una cosa similar: “la gent més gran es visita quan ja està en un grau avançat i l'únic tractament és quirúrgic. Ho van endarrerir perquè solen disminuir les relacions sexuals i no els hi resulta una molèstia”.

Ignorar el problema

Els joves van abans a buscar l'ajuda del professional sanitari. “Potser pel canvi en el nostre dia a dia, cada vegada hi ha més joves amb disfuncions. Ells volen lliurar-se del problema mentre que els grans l'associen a la normalitat, a l'edat, a

haver parit... és una seqüela del seu recorregut vital i no li donen importància” ens explica Karima, que aclareix que “és primordial que la persona vegi la disfunció com un problema, perquè si no existeix un problema com a tal, ja no ho considera una patologia”.

La fisioterapeuta recorda que la tendència és a no donar visibilitat a les malalties de la zona perineal. “Hem passat el tabú de la incontinència urinària, però ens queda el de la incontinència fecal, els prolapses i les disfuncions sexuals” as-

↑ La Dra. Karima Bouallalene és fisioterapeuta especialitzada en sol pelvià i imparteix classes al Technocampus de Mataró

segura i afegeix que “sembla que quan situem algun tipus de patologia o disfunció del sol pelvià ens encarem més en el que és la incontinència urinària i sobretot en dona” però “cal recordar que existeixen altres tipus de disfuncions, que els homes també tenen perineu i pateixen problemes”.

El component emocional

Existeix un gran component emocional en aquestes disfuncions, especialment quan afecten les relacions sexuals. Algunes, com el vaginisme, es tracten amb molta freqüència exclusivament des de la psicologia i existeix poc coneixement del que aporta la fisioteràpia. “Els psicòlegs tampoc saben on derivar, falta una mica de comunicació interdisciplinària” assegura Karima.

Aquesta va ser una de les raons que van portar a Karima a estudiar psicologia: “Em faltaven eines. Tenia la part física molt controlada, però [des del punt de vista psicològic] em faltava un guió per a acabar de derivar, si no tractar” explica. Uns coneixements essencials al

tractar sol pelvià perquè és “molt íntim i una vegada et deixen explorar, a nivell psicològic, ha caigut un mur”.

Creix l'interès pel sol pelvià?

Karima Bouallalene, també és professora associada al Technocampus de Mataró en els graus de fisioteràpia i ciències de l'esport, on ha notat un cert augment de l'interès per part dels professionals. “A molta gent li agrada el món esportiu i la primera opció és la fisio esportiva. Després hi ha molts que triem anar a la pediatria. Els que trien sol pelvià son gent que ja sap el que vol, que ho té molt molt clar” confessa Karima. Apunta que l'interès creix i recorda que fa una dècada, quan ella es va especialitzar, “érem pocs, tan sols una vintena en el Màster”.

Assegura que és un camp complicat de la fisioteràpia ja que es perd “sobretot la visió i part del tacte. T'has d'acostumar a treballar amb guant i tenir les estructures anatòmiques molt clares per situar-te”. ➡

Fisioterapeutes a tota l'atenció primària

Com a mínim dos professionals de fisioteràpia per centre reduiria la despesa sanitària i milloraria l'atenció al ciutadà

EL SINDICAT d'Infermeria SATSE Catalunya ha denunciat que els pocs fisioterapeutes que hi ha als centres d'atenció primària estan desbordats, més encara amb l'atenció a pacients amb seqüeles de la COVID 19. El ràtio de població/ fisioterapeuta pot arribar a 1 per cada 25 mil persones a la sanitat pública, un dèficit estructural i crònic, que s'agreuja als ambulatoris. SATSE Catalunya insisteix que la seva presència en aquest àmbit és “imprescindible per l'acció preventiva i de control de diversos problemes de salut en un entorn de proximitat”.

SATSE Catalunya demana, com a mínim, dos professionals per centre. “És urgent contractar fisioterapeutes, no només pels problemes respiratoris i musculoesquelètics que pot arribar a deixar el coronavirus, sinó per aquelles patologies cròniques o agudes de baixa complexitat que poden resoldre de ma-

nera efectiva els professionals que treballen en l'entorn del pacient” asseguren.

Atenció al CAP

“Hi ha molts problemes de salut que no necessiten tractament a nivell hospitalari, es podrien solucionar a la primària d'una forma més eficient” assegura SATSE. El Sindicat explica que l'atenció de proximitat és més sostenible que el cost de l'estructura hospitalària i a més té un efecte preventiu i d'intervenció primerenca que evita l'empitjorament i desenvolupament de problemes de salut més greus. “Cal també tenir en compte el cost humà i social” expliquen des de SATSE i recorden que hi ha estudis que estableixen una relació entre l'accés a tractaments de fisioteràpia i la reducció de despesa pública en baixes laborals o incapacitats permanents i medicació. ➡

↑ El fisioterapeuta d'atenció primària atén problemes crònics o aguts de baixa complexitat, realitza activitat preventiva i fa una intervenció primerenca

Moxibustió: medicina tradicional xinesa per ajudar a corregir la presentació podàlica

Abans de realitzar una maniobra de versió cefàlica externa, existeix un altre mètode basat en l'aplicació de calor en punts d'acupuntura

“EXISTEIX UN TRACTAMENT fisiològic, innocu i holístic, que es pot realitzar abans de la versió cefàlica externa i que té una efectivitat d'entre el 50 i 60%” explica la Dra. Miranda, infermera i acupuntora a l'Hospital San Joan de Déu. La professional adverteix, però, que el procediment ha de ser realitzat per un sanitari amb coneixements d'acupuntura i moxibustió, teràpies que formen part de la tradició medicinal xinesa.

La moxibustió consisteix en estimular punts d'acupuntura amb calor (i no amb agulles) utilitzant una “vareta de moxa” encesa, un cilindre fet d'arrel seca i premsada d'Àrtemisa Vulgaris. Per estimular el gir del nadó, s'escalfa l'angle extern de l'ungla del dit petit del peu, lloc que correspon al punt d'acupuntura del meridià bufeta 67 o Zhiyin. “És el que porta energia a l'úter” assegura la Dra. Miranda.

Evidència científica

Maite treballa amb acupuntura i moxibustió en l'Àrea de la Dona de l'Institut Pediàtric de l'Hospital Sant Joan de Déu, on va realitzar la seva tesi doctoral sobre la utilització d'aquesta teràpia. L'assaig clínic aleatoritzat va comptar amb dos grups de gestants de risc baix a mitjà amb un nadó que a la setmana 32 es presentava en posició podàlica. Al grup de control només es va fer la versió cefàlica externa, mentre que a l'altre s'aplicaven les tècniques de moxibustió i, en cas de no versionar, es realitzava la maniobra.

“Hi va haver més versió en el grup d'intervenció, i de les que van girar només amb la moxa van haver

↑ La moxa és un cilindre fet d'artemisa amb el que s'aplica calor

més parts vaginals que en el grup control. Els resultats van ser molt bons, vam tenir un èxit del 53,3%, disminuint el número de cesàries” diu la professional, que ressalta la importància de crear evidència científica per avalar l'efectivitat del mètode. La professional recorda que el CATSALUT encara no reconeix l'acupuntura com a procedi-

ment mèdic i afirma que la situació alegal “s'ha de corregir demostrant metodològicament que és efectiva”.

Visió global de la pacient

“L'acupuntura veu a la persona d'una manera més integrativa. És fisiològica, no afegeix més medicació al cos. No estàs agredint, si-

nó que estàs intentant equilibrar la persona. És una medicina que va de la ma de la medicina occidental, de forma complementària” assegura. “En medicina tradicional xinesa mirem la part emocional que està molt relacionada amb la física. L'angoixa davant d'una situació fa més difícil que aquesta remeti” explica Maite.

En el cas de les gestants, encarar la possibilitat d'una cesària sol provocar nervis i ansietat, sentiments que no ajuden al procés. Maite assegura que l'estat anímic de les dones que utilitzen acupuntura facilita el part. “És important que arribin tranquil·les, empoderades, sense por, així evitariem moltes cesàries. A vegades malgrat que el bebè hagi girat amb la maniobra cefàlica externa, la por no ha deixat [a la dona] dilatar, la situació no avança i igualment s'acaba en cesària” explica. ➡

↑ La pilota de part (PDP) és un recurs no farmacològic que disminueix el dolor

Liderant la humanització en l'atenció al part

Les llevadores promouen una atenció propera i personalitzada

UNA GESTACIÓ NORMAL no és una malaltia i donar a llum és un acte fisiològic, però durant el segle vint s'ha normalitzat l'atenció extremadament intervencionista i medicalitzada. En les últimes dècades el model està canviant, un viratge en el que les llevadores són pioneres, recuperant el lideratge i promovent la humanització.

“Un embaràs de baix risc no requereix de tantíssima tecnificació i el resultat a nivell científic és òptim, per tant, cal seguir en aquesta línia” diu Margarita García de Vicuña, llevadora a l'Hospital San Joan de Déu i autora d'una tesi doctoral que tracta sobre aquest canvi de paradigma assistencial. La llevadora recorda que pel part natural es requereix un “suport psicològic, un ambient confortable” i una “atenció personalitzada” requisits que fan necessari que les institucions interveixin en personal i infraestructura.

La llevadora explica que “durant la història s'han patit moltíssimes morts maternes i fetals, més que en conflictes bèl·lics, i per això quan el professional va disposar d'una tec-

nologia que l'ajudava a la seguretat en va fer us”. Vicuña afirma que aviat “es va arribar a un abús d'aquesta medicalització i a la realització d'intervencions innecessàries”. A la tecnificació de l'època se li sumen altres factors, com el traspàs majoritari del part en domicili a l'hospital i un creixement de la natalitat. “Va haver-hi un boom de naixements. En un gran hospital com Vall d'Hebron, una matrona podia estar controlant entre sis i vuit dones a la vegada” ens diu.

El canvi de paradigma arriba per diverses raons: l'evidència científica i la demanda dels professionals i la societat. “Les institucions s'adonen que hi ha actuacions que són totalment innecessàries, la dona està molt més informada i les societats científiques o les associacions de professionals comencen a veure la necessitat d'un canvi” explica la llevadora. Així, l'atenció al part també entra en la visió actual de la sanitat on és fonamental que el professional informi a l'usuari, l'escolti i comparteixi les decisions en tot allò relacionat amb la seva salut. ➡

El pacient ostomitizat: abordatge pluridisciplinar

Parlem amb la Núria Borell, infermera i directora del centre OWings, un centre especialitzat en la salut abdominal i pèlvica

“NO TOTES LES persones ostomitizadas requereixen de tots els professionals, però hem de conèixer quines necessitats tenen o poden arribar a tenir i adequar l'ajuda amb el millor professional” explica Núria Borrell, infermera estomato-terapeuta i directora d'OWings, un centre on un equip pluridisciplinar fa un abordatge holístic i individualitzat dels pacients ostomitizats o de persones que hi van per millorar la seva salut abdominal i pèlvica.

La infermera realitza la primera visita de la persona ostomitizada i fa una valoració integral i holística de les seves necessitats. A més de la intervenció d'infermeria Núria redirigeix al pacient cap als professionals adequats en funció del seu cas.

L'equip d'OWings compta amb professionals d'altres disciplines des de la psicologia, sexologia, nutrició o fisioteràpia i que segons Borrell “són indispensables per l'autonomia i qualitat de vida” de la persona ostomitizada.

Grup de suport

A més del ventall de professionals, OWings ofereix un espai per a relacionar-se amb les persones més expertes: els propis pacients. De manera gratuïta organitza trobades mensuals de persones ostomitizadas i els seus familiars/cuidadors/amics on poden compartir experiències i ajudar-se mútuament. “La millor ajuda és la d'un igual, del qui ho viu com tu.

Aquest acompanyament entre iguals permet acceptar i afrontar l'ostomia molt millor i desdramatitzar” assegura la infermera. “Recordo la mare d'un pacient que venia plorant i va sortir rient. Veure que es pot portar una vida normal sense problemes i que respo-

↑ A més de pacients ostomitizats, OWings atén persones que volen cuidar la salut abdominal i pèlvica

nen als teus dubtes... aquest suport entre iguals és fantàstic” assegura Borrell. Amb la COVID19 es van introduir les reunions virtuals, el que ha permès connectar amb associacions d'altres parts d'Espanya i el món. “Els grups en línia són molt interessants perquè veus la realitat d'altres comunitats, amb altres problemes o situacions més avançades. S'arriben a connectar persones ostomitizadas de Mèxic” explica Núria.

La importància d'infermeria

“Quan hi ha una ostomia programada és molt important la visita abans de la cirurgia per a alleugerir l'angoixa i començar l'educació te-

rapèutica amb els dispositius. També per a marcar la ubicació de l'estoma, evitar problemes posteriors i augmentar la qualitat de vida” ens explica Borrell. Després de la cirurgia, la infermera és la professional més experta per acompanyar al pacient fins a que és totalment autònom en la seva cura.

“És veritat que l'ostomia suposa un gran impacte, especialment quan no està programada. Però són poques les persones que has de derivar al psicòleg” ens explica. “La infermera ajuda en aquest procés fins arribar a l'acceptació (amb major o menor rapidesa), però quan existeix un problema psicològic de base, l'ostomia pot ser un desencadenant o disruptor d'un procés

que ja no funcionava bé. Aquest és el moment de derivar, perquè hi ha un afrontament patològic i moltes dificultats per a recuperar una vida normal” aclareix.

Més enllà de les infermeres especialistes, Núria Borrell destaca que “moltes vegades ens centrem en el coneixement expert de l'ostomia i ens oblidem de les infermeres que estan a peu de llit, a peu de canó”. La professional explica que és molt important que tinguin també coneixements bàsics sobre ostomies i recursos per “saber orientar” al pacient. “No ens oblidem d'aquestes infermeres que tenen una labor brutal i molt important en l'acompanyament i en la cura de persones ostomitizadas, sobretot al principi” ens comenta. 📌

↑ Elena Calvo, infermera de l'Hospital de Bellvitge, en capçalera l'estudi

Infermeria millora la presa d'anticoagulants

Un estudi demostra la incidència en l'adherència al tractament

LA REVISTA *International Journal of Nursing Studies*, ha publicat la recerca d'un grup d'infermeres de l'Hospital Universitari de Bellvitge que demostra la incidència de la intervenció infermera en l'adherència al tractament de persones d'edat avançada després d'haver patit un infart de miocardi.

La investigació, liderada per la infermera Elena Calvo, va començar a gestar-se ara fa sis anys, quan les professionals van observar la quantitat de pacients que després d'haver patit un infart i ser operats reingressaven amb trombosis aguda per no haver pres adequadament els anticoagulants. En aquests pacients les infermeres van detectar desinformació, manca d'educació sanitària i de comprensió sobre el tractament i la seva importància.

Educació i seguiment

L'estudi ha comparat dos grups de pacients de més de 75 anys després

de ser sotmesos a una intervenció coronària percutània per infart de miocardi a l'Hospital de Bellvitge. Mentre que un grup va rebre el seguiment habitual, a l'altre se li feia una intervenció infermera específica que consistia en una entrevista educativa als tres mesos de rebre el tractament. A la visita acudien tant els pacients com els familiars i cuidadors als quals, en uns 40 minuts, se'ls hi feia un reforç educatiu sobre el tractament, la presa i la importància de la medicació. En aquest grup de pacients també se'ls hi feia una trucada de seguiment als sis mesos.

Passat un any es va mesurar l'adherència al tractament dels dos grups, sent d'un 21,5% en el de control, mentre que es va arribar al 52% a l'experimental. Els instruments de valoració utilitzats van combinar dos tests, les dades d'assistència a visites i les dades de retirada de medicaments de la farmàcia. 📌

Un pas més enllà

Uns anys enrere vaig estar pint de dolor i inflamació en una cama. Sent una persona molt activa a qui li agrada caminar i estar sempre fent coses, aquesta molèstia tenia una incidència molt gran en el meu estil de vida, afectant-me física i psicològicament. Sent conseqüència d'un altre problema de salut semblava, però, que havia d'assumir aquest patiment.

Per altres raons vaig passar per la consulta d'infermeria al meu CAP, on no hi havia anat mai. Quan la Isabel em va veure entrar coixejant lleugerament es va interessar pel meu problema i va proposar-me uns embenatges neuromusculars. Ho vam provar i la teràpia va anar funcionant, el que em va permetre tornar a fer tot allò que m'agrada i em manté saludable.

L'agraïment que sento per la professionalitat de la Isabel és immens. Ella va anar un pas més enllà, interessant-se pel seu pacient en global i aplicant uns coneixements propis a la seva consulta.

Carmen Díaz
Jubilada

En primera persona

«A la privada encara falta visió multidisciplinària»

Leopoldo Serradell, delegat de SATSE Quirón Salut

FA ONZE ANYS que el Leopoldo Serradell treballa al grup Quirón Salut com a infermer de quiròfan, havent passat prèviament per diferents àmbits de la sanitat pública i concertada.

Quin és el major repte per la infermeria de la privada?

Canviar la cultura de treball. Encara perdura una cultura de fa temps en la que el centre és el metge i no es veu a la infermera com a part d'un equip multidisciplinari amb uns coneixements propis que pot aplicar. Falta aquesta consciència de que la infermera és una part essencial del procés del malalt, que està al costat d'ell 24 hores i que té un àmbit autònom. Això a la pública i a la concertada ja no passa, el metge té a la seva infermera de referència i té en compte les seves valoracions. Es fa treball en equip.

Falten professionals d'infermeria al sector?

Sí, a la pública i a la concertada també tenen problemes de personal, però a la privada la fuga de professionals és desesperant. S'han de millorar les condicions laborals perquè si no, a la que poden, marxen. Un infermer a la privada treballa pel mateix sou 200 hores més que al SISCAT, a banda de tenir una major pressió assistencial. Els ràtios estan a anys llum d'altres àmbits. Tampoc hi ha una carrera professional, amb incentius per avançar i facilitats per la formació. Per això segueixen marxant, inclús fora del país, on troben incentius i possibilitat de créixer.

Dins del teu àmbit, el quiròfan, quins problemes hi ha?

Es programen intervencions sense tenir en compte les necessitats de repòs del personal, en fem una rere l'altra. L'estrès i la tensió inherent a la nostra feina fa necessari parar 20 minuts, per descansar, fer un mos... per després poder estar al 110%. Però això suposaria una reorganització de la feina que implica invertir diners, un cost que no volen assumir. També tenim problemes d'infraestructura que molts cops l'usuari no veu però que el professional pateix. No s'escolten les necessitats de material per infermeria i en general no estem actualitzats ni modernitzats.

Què necessita la infermeria de la privada?

Moltes coses, però totes passen per reconèixer el valor real d'una infermera. Hem fet un esforç per formar-nos i tenim una professió amb molt desgast personal. Si no ens valoren es quedaran sense infermeres. 🗳️

«Cal que ens cuidin, estem esgotades»

Sònia Gorín, Delegada de SATSE Sant Pau

«SANT PAU ÉS casa meua» afirma sempre la Sònia Gorín, delegada de SATSE a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona i infermera de l'històric centre des de fa més de tres dècades. Aquesta infermera afegeix a la seva llarga experiència professional, molts anys de feina com a representant dels treballadors. En especial del col·lectiu més nombros, les infermeres.

Perquè vas decidir dedicar temps a la representació sindical?

Quan vaig decidir ser infermera era per cuidar de les persones. Cuidar als qui cuidem és imprescindible per a que les coses funcionin bé, i penso que la tasca sindical es precisament això, cuidar al treballador defensant els seus drets i lluitant per millorar les seves condicions professionals i laborals. Les infermeres no ens sentim cuidades. Soc lluitadora, m'agrada portar els temes fins al final i soc bastant insistència en les negociacions.

Per a tu, quina utilitat té ser d'un Sindicat?

Tenir un sindicat de referència et dona proximitat i assessorament personalitzat i directe, que avui en dia és molt necessari. Penso que no és obligatori, però sí molt recomanable. A l'Hospital em coneixen de tota la vida i sovint venen a consultar-me coses, em paren pel passadís. Hi ha gent que diu que no hi creuen en els sindicats, com si fos una religió, en la que hi creus o no. Jo sempre he pensat que confies en les persones, després darrera hi ha el sindicat concret. Cadascú ha de veure quin et representa millor.

Perquè has escollit SATSE?

SATSE és un sindicat professional i som les infermeres les que millor coneixem la professió. És una organització gran, d'àmbit autonò-

mic, nacional i europeu, que està a tots els fòrums on es prenen les decisions importants que afecten a la professió i que no es poden negociar internament a l'hospital. SATSE lluita per aquestes coses genèriques, com la Llei de la seguretat del pacient que ja està al Congrés i que obligaria als centres a tenir un ràtio marcat per llei. El reconeixement com a grup A, igual que altres carreres de grau, o el desenvolupament de totes les especialitats. Tot això no depèn de cada centre, sinó que són decisions polítiques. Tu pots reivindicar la jubilació anticipada voluntària dins de l'hospital, però també és una decisió política. Són temes cabdals que SATSE està negociant amb les administracions fora dels centres.

«Cuidar als qui cuidem és imprescindible per a que les coses funcionin bé, i penso que la tasca sindical es precisament això»

Quins són els teus reptes a Sant Pau?

El primer de tots és aconseguir la màxima representació possible dins del Comitè d'Empresa per poder tenir veu i vot a les negociacions. A partir d'aquí hi ha molts temes que per mi són prioritaris. Acabar amb les descobertures que patim cada dia, augmentant la plantilla estructural i complint la llei (que espero aprovin aviat), i que marcarà un màxim de pacients per cada infermera. Preservar tots els drets labo-

↑ La delegada al seu hospital

rals en quan a permisos, vacances... estem molt esgotats. No oblidem que som professionals, però els nostres drets no es poden vulnerar.

Encara que la política de contractació és nefasta a tot el sector sanitari, es poden millorar les condicions a cada centre. Vull millorar l'estabilitat laboral dels treballadors eventuais, amb contractes llargs i jornades amb horaris estables. Preservant tots els seus drets.

Aconseguir màxima transparència en tot el procés de selecció de personal i en les convocatòries dels llocs de treball. És un procés complex i tenim la sensació que moltes places es donen "a dit".

I n'hi ha d'altres?

Reconeixement real de la nostra professió. Cada vegada se'ns exigeix més, a nivell de formació de postgrau sobretot. Penso que mentre no es desenvolupin les especialitats si et demanen com a requisit tenir un màster i una experiència per treballar en un lloc en concret, cal un reconeixement darrera, és un valor afegit. 🗳️

Accedeix al vídeo de l'entrevista completa amb la Sònia Gorín

Laboral

La labor docent és imprescindible però no està reconeguda

SATSE Catalunya demana regular l'activitat formativa

↑ La infermera Mercè López ensenyant a posar una via central d'accés perifèric

CADA NOVA GENERACIÓ d'estudiants depèn de professionals assistencials disposats a assumir la tasca de formar-los en el dia a dia d'un centre sanitari. Una feina que augmenta la càrrega de treball i que no està suficientment reconeguda.

“Ho fem en equip, si un dia tens molta feina, agafa l'estudiant una companya. Intentem sempre distribuir-les on puguin veure més coses i aprendre” explica la Carmina Mor, infermera d'UCI de neonats, a l'Hospital Universitari del Vall d'Hebron. “Ho fem de forma altruista perquè quan estudiàvem va haver-hi algú que ens va ensenyar. Però cada cop es fa més difícil, tens a l'estudiant al teu costat 12 hores i estàs doblant la feina: fas assistència i docència a la vegada” assegura.

La Mercè López, infermera d'UCI a l'Hospital Universitari del Vall d'Hebron explica que “abans tenia temps per repassar conceptes o tècniques amb ells, però l'aug-

ment de càrrega assistencial fa que hagi d'explicar les coses a peu de llit”.

No compensa

“Sempre he estat referent, és un repte personal que implica revisar moltes coses i estar al dia” explica la Mercè. Tot i així lamenta que es “doni per fet que hem d'impartir formació perquè estem en un hospital universitari, sense remuneració o reconeixement” i afegeix que “ens posem d'acord, ho fem en equip, però és un sobre esforç i estem molt cansades”. Una activitat poc valorada que té una importància enorme en la formació del professional. El Sindicat d'Infermeria SATSE ha reclamat regular l'activitat formativa als centres sanitaris i homogeneïtzar la compensació en hores, retribució, carrera professional, mèrits d'oposicions i borses de treball. ➡

Retribucions

El complement d'especialitat, és prioritari

OBTENIR UNA especialitat és un periple llarg en el qual, a més d'invertir temps i diners, la infermera prioritza l'objectiu professional que s'ha marcat enfront a la seva vida personal. Però, un cop dut a terme, els llocs de treball específics no reben cap reconeixement econòmic.

Xesca Martín, responsable de SATSE Catalunya pel sector concertat, assegura que “aconseguir un complement d'especialitat d'infermeria és prioritari, ho reivindicuem des que es van aprovar”. SATSE ha posat sobre la taula a les negociacions del proper Conveni SISCAT l'establiment d'un complement per a aquells llocs de treball que necessitin una especialització o en els quals a la convocatòria de treball s'hagi demanat com a requisit, sent part del perfil o del barem per a valorar al candidat o candidata.

“Les infermeres que s'han especialitzat, tenen un valor afegit per a desenvolupar un treball en concret. Això s'ha de reconèixer i s'ha de pagar” assegura Xesca. La responsable fa un paral·lelisme amb altres professions on l'especialitat es reconeix i “tothom entén perfectament que han invertit temps, esforç i recursos en ser experts en una àrea i que el treball que es realitza és específic, no es pot dur a terme sense formació, coneixements i experiència”. ➡

↑ Infermera i IIR a la UCI de pediatria del San Joan de Déu (foto: Banc d'Imatges Infermeres - Ariadna Creus i Àngel García)

Infermeria Digital

↑ L'autora de l'article és infermera i Màster en Salut Digital per la UOC

«Les APP tenen moltes possibilitats que encara no s'han explorat»

Raquel Planas ha investigat sobre com les aplicacions ajuden a millorar l'ansietat o depressió

LA REVISTA CIENTÍFICA *Informatics for Health and Social Care* acaba de publicar un article de recerca que avalua l'efectivitat de les aplicacions mòbils per a tractar els símptomes de la depressió i l'ansietat. La conclusió de l'autora, Raquel Planas, és que són una eina útil per al tractament d'aquestes malalties, especialment en els casos lleus a moderats.

L'objectiu era detectar fortaleeses i febleses d'aquesta tecnologia en l'atenció als pacients amb depressió o ansietat. L'estudi inclou un grup gran de públic que es divideix en persones sense diagnosticar que pateixen símptomes, malats amb un diagnòstic lleu o moderat i malats greus.

La tipologia d'aplicacions valorades també ha estat diversa incloent les merament informatives i les d'interacció, ja sigui a través de la gamificació o del plantejament

d'exercicis basats en teràpies cognitiu conductuals.

Les Apps són efectives en casos lleus o moderats i ajuden en casos greus però sempre “acompanyats d'un professional de la salut i com a

visió, Raquel va trobar que moltes d'aquestes aplicacions estaven elaborades per no sanitaris o per professionals directament relacionats amb un estudi en concret. “Això fa difícil recomanar-les perquè cal revisar-les bé i això porta un temps que no tenim” explica la infermera. Segons Planas, per recomanar aquestes tecnologies “cal tenir molt en compte el perfil del pacient, quin tipus de persona és, si sabrà utilitzar-les bé”.

Encara estan en una fase inicial, però Raquel assegura que les aplicacions mòbils tenen molta utilitat a primària, especialment les relacionades amb hàbits saludables o atenció a la cronicitat. “Encara hi ha moltes possibilitats per explorar, però ja tenen un paper important en el maneig de patologies cròniques com la diabetis, les insuficiències cardíques o les afeccions pulmonars” explica. ➡

Cal tenir molt en compte el perfil del pacient, si és el tipus de persona que sabrà utilitzar bé la tecnologia

complement” explica l'autora. L'autogestió i la presa de decisions pròpies són una altra punt positiu.

Com a desavantatge ressalta que els sanitaris “comptem amb pocs recursos: poques APPs estan validades i en castellà”. Durant la re-

Connectar amb els sentiments per a preservar la salut emocional

Aparcar les emocions és una tàctica per superar moments difícils que pot passar-nos factura

ENTRE UN 75 i un 90% dels sanitaris patiran algun tipus d'alteració emocional relacionada amb la gestió de la pandèmia COVID-19. Segons Alejandra Cano, psicooncòloga investigadora en el Vall d'Hebron Institut d'Oncologia, per mantenir un bon equilibri psicològic és important que els professionals treballin els sentiments i emocions que els hi ha provocat la situació viscuda.

“Les infermeres han hagut de dissociar-se de si mateixes perquè no hi havia temps de pensar o sentir. Aparcar els sentiments és una tàctica que serveix en el moment, però sabem que aquesta desconexió amb un mateix després passa factura”. Cano explica que posteriorment és important tornar a “connectar” amb els nostres sentiments perquè “són indicadors, les emocions són missatges que ens permeten saber el que hem de fer per estar bé. És informació que cal recollir, no rebutjar”.

Existeixen senyals que ens poden indicar que no estem bé? Sí, però no sempre són evidents, alerta la psicòloga. “Quan una persona està sobrecarregada es mostra molt

↑ La psicòloga Alejandra Cano durant una sessió de teràpia (foto: Peggy Laguedec)

Senyals d'alarma

- Irritabilitat.
- Sobredimensionar situacions.
- Desgana o desinterès per la feina.
- Incidència en la salut física: mal de cap, insomni, esgotament, canvi pes, dolor muscular o migranyes.

reactiva, irritada per coses poc importants o significatives. Aquest tipus d'actituds són indicadors de

Estratègies

- Parar i reflexionar.
- Demanar ajuda professional.
- Buscar recursos per estar present (ex. Mindfulness).
- Donar importància a la nostra autocura.

desconnexió i de la necessitat d'enfocar la nostra consciència cap a dintre: estic actuant com penso

L'art com a instrument per retrobar-se

Aquest tipus d'iniciatives no són teràpies, però sí eines que poden ajudar-nos a estar millor

A BANDA DE cercar el suport psicològic de professionals, existeixen moltes tècniques que ens ajuden a retrobar-nos amb els nostres sentiments i millorar la salut emocional. Hi ha una gran varietat de tècniques més o menys elaborades, però l'objectiu és trobar la que ens resulti útil a nosaltres. Una proposta conjunta del Departament de Salut i el de Cultura és el projec-

te “Recuperart-19”, obert de forma anònima a tots els professionals de la salut.

Atenció plena

Aquesta activitat, de la que participen 16 museus arreu de tota Catalunya, consisteix en utilitzar l'art i l'entorn expositiu com a eina de reflexió i reconexió amb nosaltres

mateixos. Qualsevol infermera pot apropar-se a la recepció del museu i mostrant la seva credencial podrà accedir gratuïtament al recinte i rebre un quadern que servirà de guia durant la visita. Al llibret es plantegen una sèrie d'exercicis de relaxació, meditació i atenció plena que pivoten entorn a un recorregut per cinc obres escollides del museu. ➡

que ho he de fer o per contrari no m'identifico amb les meves reaccions?” explica Alejandra. La infermeria és una ocupació “molt vocacional” i Cano assegura que un altre indicador és no trobar un “sentiment d'autorealització i satisfacció” en el treball.

Cal demanar ajuda

Les situacions viscudes durant aquest any fan necessari “parar i començar un procés intern de reflexió” explica la psicòloga i afegeix que “es tracta de poder comprendre el que ha passat, perquè per a sanar cal comprendre i per a comprendre cal parar-se, no tenim una altra”. Lluny de prometre una fórmula màgica, assegura que la salut emocional passa per un treball continuat. “M'encantaria poder dir: prengui's això i li anirà molt millor, però en realitat és un procés, no és fer alguna cosa puntualment, sinó anar buscant estratègies per a estar una mica més present i sortir d'aquest pilot automàtic” explica.

“I també desestigmatitzar el fet de demanar ajuda psicològica. Cal reforçar la idea del compromís ferm de cuidar-se a un mateix, per a poder continuar ajudant als altres. Canviar d'hàbit i demanar ajuda professional és lícit, legítim i senyal que m'estic cuidant. Aquesta és la idea clau, l'autocura” recalca. ➡

↑ Iniciatives com aquesta ofereixen recursos útils per l'autocura i la gestió emocional

↑ Una infermera participa a un dels primers Webinar de SATSE Catalunya

Els webinar de SATSE, un nou model formatiu

El Sindicat d'Infermeria ha introduït per l'afiliació aquests cursos on-line, de curta durada, accessibles i molt interactius

A L'HORA d'organitzar la formació continuada per a infermeres cal tenir en compte dues necessitats dels professionals que semblen, a priori, incompatibles: que s'adapti als seus horaris però mantenint la immediatesa e interacció amb els professors i el grup. El Sindicat d'Infermeria SATSE Catalunya ha començat a oferir de forma gratuïta als seus afiliats un seguit de Webinars, o píndoles formatives d'una hora, que permeten ampliar coneixements des de casa, de primera mà d'experts en la matèria i amb possibilitat de plantejar dubtes, preguntes o compartir coneixements.

“Hem dividit l'oferta en tres línies generals: infermeria, llevadores i fisioterapeutes” explica Rosa Prat, responsable de Formació de SATSE Catalunya. Dins de cada àrea s'han seleccionat temes concrets, punters i molt específics que es poden desenvolupar en una hora. Els assistents es connecten a la plataforma del Sindicat, escolten l'exposició de

l'expert i després aporten allò que creuen convenient. “Es creen oportunitats de compartir entre professionals de tota Catalunya, tant a nivell professional com personal, que no sempre passen en un aula presencial” explica Prat.

Possibilitat de repassar

El cicle també permet accedir a la gravació dels Webinar, el que possibilita repassar el contingut o accedir a alguna de les sessions que no s'hagi pogut veure en directe. “Estem creant una mena d'enciclopèdia del coneixement infermer en format audiovisual, a la que estan contribuint tant els formadors com els assistents” assegura Rosa Prat.

La participació i posterior accés a la gravació d'aquestes sessions és totalment gratuïta i exclusiva per afiliats a SATSE Catalunya, que poden inscriure's a través de la plataforma de cursos del Sindicat. ➡

INFERMERA ESCOLAR, més necessària que mai

Un curs que tornarà a ser difícil i sense professional sanitari

Sindicat
d'Infermeria
Catalunya